

Til den norske delegasjonen til COP27, ved Klima- og miljøminister Espen Barth Eide og delegasjonens leder Henrik H. Eriksen.

ForUMs politiske innspill til COP27

Forum for utvikling og miljø (ForUM) er en nettverksorganisasjon for nærmere 60 norske organisasjoner som er engasjert i klima, miljø, utvikling, fred og menneskerettigheter. Vår visjon er en demokratisk og fredelig verden, basert på rettferdig fordeling, solidaritet og menneskerettigheter i tråd med bærekraftsmålene.

Vi takker for muligheten til å sende inn ForUMs politiske innspill til COP27 i Sharm el-Sheikh i 2022, og oversender med dette vårt posisjonsnotat. ForUM ser frem til et godt samarbeid med den norske delegasjonen, både i forkant av og under klimatoppmøtet.

Innhold

Innledning.....	2
Sivilsamfunn og menneskerettigheter i Egypt	3
Global Stocktake	4
Utslippskutt, energiomstilling og forbruk	5
Det nye globale finansieringsmålet	8
Klimatilpasning og det globale målet på tilpasning.....	9
Tap og skade	10
Landbruk og matsikkerhet	12
Naturbaserte løsninger	13

Innledning

“Det er nå eller aldri om vi vil redusere den globale oppvarmingen til 1,5 °C. Uten umiddelbare og kraftige utslippskutt på tvers av alle sektorer, blir det umulig”.

Jim Skea, leder for IPCC arbeidsgruppe 3

FNs klimapanel (IPCC) slår fast at klimagassutslippene aldri har vært høyere, at livet på jorden er truet og at virkningene er større, mer omfattende og skjer raskere enn tidligere antatt. Hele 3,5 milliarder mennesker lever i områder svært sårbare for klimaendringene.

Selv de mest optimistiske scenarioene anslår at dagens politikk tar oss til 2,7 °C oppvarming. I 2022 har Europa hatt den verste tørken på 70 år. Flommen i Pakistan, hvor en tredjedel av landet var oversvømmet, viser igjen at det er de fattigste og de som har bidratt minst til klimaendringene som rammes hardest. I Florida er byen Fort Meyers nær utslettet av orkanen Ian, en av de dødeligste i delstatens historie. Når skal vi begynne å føre en politikk som tar klimakrisen på alvor?

COP26 ga håp om at vi skal begrense global oppvarming til 1,5 °C. Det er viktig at toppmøtet i Sharm El-Sheikh sikrer gjennomføring av løftene fra og prosessene startet i Glasgow. Norge må være en ambisiøs part i forhandlingene og gjennom egen innsats bidra til å styrke tilliten og dynamikken mellom land, slik at energikrise, krig og økonomiske nedgangstider ikke forhindrer framgang.

Parisavtalen og Glasgow-pakten avhenger av at land gjør jobben hjemme og at tiltakene stadig trappes kraftig opp. Vertskapet for toppmøtet i Sharm El-Sheikh har iverksetting som ett av sine hovedmål. Krig og energikrise i Europa gir ikke anledning til å trappe ned eller ta fokus bort fra utslippsreduksjoner og tilpasning som svekker implementeringen hjemme. Signalene Norge og EU sender ved å øke eksport og forbruk av gass og olje, påvirker negativt andre lands vilje til å kutte utslipp og legge om energibruken sin. Ambisjonene og gjennomføringen av utslippskutt og tilpasningstiltak må stadfestes i Sharm El-Sheikh og ikke avlyses eller utsettes.

Spesielt viktig er det at Norge arbeider for at:

- Arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner gjenspeiler behovet for ambisiøse tiltak som begrenser temperaturøkningen til 1,5 grader. Her har Norge som oljeproduserende land en viktig rolle å spille.
- Klimasikkerhet for land som er fattige og i sårbare situasjoner gjennom solide finansieringsordninger for tap og skade og tilpasning blir sikret.
- Den globale gjennomgangen baseres på IPCCs anbefalinger og leder til handling på tvers av utslippskutt, tilpasning, tap og skade og finansiering.
- Menneskerettighetene gjenspeiles tydeligere i alle deler av forhandlingene.
- Barn og unges stemmer og syn blir løftet i diskusjoner og vedtak, ettersom klimaendringer er den største trusselen mot deres rettigheter, og setter deres fremtid på spill.

I Glasgow ble det lagt fram flere initiativ utenom selve forhandlingene. Noen av disse – som avtalen om å fase ut skadelige kullsubsidier, stanse avskogingen og avtalen om å kutte metanutslipp med 30 prosent innen 2030 – har Norge signert.

Vi ber Norge om å også støtte opp om:

- *Beyond Oil and Gas Alliance* som vil sette en sluttdato for utvinning av fossile brennstoff. Danmark og Costa Rica tok initiativet, og de har fått med seg bl.a. Frankrike, Sverige og Irland. Norge henger etter i spørsmålet om å fase ut oljen og å ikke åpne nye oljefelt, noe som har gitt internasjonal oppmerksomhet og som brukes som argument for å åpne nye oljefelt i sårbare naturområder.
- [Oppropet](#) fra 20 land og mange finansinstitusjoner som skal fase ut utenlandsinvesteringer i all fossil energi.
- *Parliamentarians' Call for a Fossil Free Future*, hvor 150 parlamentarikere fra 32 land støtter utfasing av fossil energi. Her har flere norske politikere signert, og vi oppfordrer klimaminister Espen Barth Eide om å gjøre det samme.

Sivilsamfunn og menneskerettigheter i Egypt

Når COP27 avholdes i Egypt, så skjer det i et land hvor rommet for uavhengige og kritiske sivilsamfunnsorganisasjoner er nært ikke-eksisterende. Opposisjon og kritikk av myndighetene blir slått hardt ned på, og bruddene på menneskerettighetene er omfattende. Human Rights Watch rapporterer at kritisk miljøarbeid fra aktivister og organisasjoner blir forhindret^[1], Amnesty rapporterer at COP27 finner sted under det de kaller en «menneskerettskrise» i Egypt som myndighetene forsøker å dekke over^[2], og fem av FNs spesialrapportører varslers i forbindelse med COP27 alarm om restriksjonene for fri sivilsamfunnsdeltakelse i Egypt^[3].

Det anses som avgjørende at disse forholdene ikke blir oversett. Et fritt sivilt samfunn er en forutsetning for den mobiliseringen som må til for å lykkes med å redde verden fra klimaendringene.

ForUM er bekymret for rapportene om at COP27-vertsskapets prosess for engangsakkreditering av lokale organisasjoner til COP27 ikke har vært åpen og fritt tilgjengelig, og at egyptiske organisasjoner opplever at de ikke har fått anledning til å søke slik akkreditering på linje med andre. Det er avgjørende at slike prosesser som er del av

---

^[1] [Egypt: Government Undermining Environmental Groups | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)

^[2] [Egypt: country in throes of 'human rights crisis' ahead of COP27 - new report | Amnesty International UK](#)

^[3] [Egypt: UN experts alarmed by restrictions on civil society ahead of climate summit | OHCHR](#)

UNFCCC sine prosedyrer ikke kan brukes av autoritære regimer til å ekskludere lokale aktører.

ForUM mener at:

- Norske myndigheter må gi forholdene i Egypt oppmerksomhet, ved konkret og offentlig påtale dem, før, under og etter COP27. Oppmerksomheten må søke å bidra til at egyptiske aktivister, organisasjoner og journalister fritt har mulighet til å rapportere, undersøke, mobilisere, protestere og påvirke rundt klima, miljø og alle andre samfunnsforhold uten frykt for illegitim behandling fra egyptiske myndigheter.

Global Stocktake

Den globale gjennomgangen, Global Stocktake (GST), belyser hva som er blitt gjort til nå og hva som skal til for å nå målene i Parisavtalen på tvers av utslippskutt, tilpasning, tap og skade, finansiering og mer. En åpen og inkluderende organisering av GST vil skape tillit både blant land og observatører, og styrke resultatene av prosessen. En troverdig GST må legge til rette for bred, transparent og meningsfull deltakelse fra både parter og observatører/ikke-parter. Norge må ta oppgaven på alvor og sikre en troverdig gjennomgang som ivaretar Parisavtalens ambisiøse målsettinger.

Med store naturødeleggelser, trues flere menneskerettigheter. GST må sikre rettferdighetsperspektivet i Parisavtalen. Det kan bare gjøres ved at industrilandene gjennom GST sikrer en rettferdig klimafinansiering til utslippskutt, tilpasning og tap og skade.

ForUM mener at:

- Rettferdighetsprinsippet må være overordnet for GST på alle områder.
- Menneskerettighetene må gjenspeiles tydeligere i alle deler av GST og det må sikres at prosessen og resultatene er i tråd med menneskerettighetene.
- Ordstyrerne på rundeborddiskusjonene bør minne om menneskerettigheter, rettferdig omstilling og barns rettigheter i begynnelsen av hver diskusjon.
- Det som står om naturbaserte løsninger, energiomstilling, motstandsdyktig utvikling, klimatilpasning, fattigdomsbekjempelse, likhet og rettferdighet, vann- og matsikkerhet, naturmangfold og bærekraftsmålene i IPCC sine nye rapporter, må ivaretas i GST gjennom tydelig rapportering og sikres i et sluttresultat som sier noe om hvordan vi skal nå målene.
- Norge må arbeide for at egen NDC og alle partlandenes NDCer er i tråd med å oppfylle 1,5-gradersmålet på en troverdig måte. Teknologi som enda ikke er funnet opp kan ikke medberegnes i landenes tiltak for utslippskutt.

For utslippskutt bør resultatene av prosessen innebære:

- Utvikling av strategier for sektorvis dekarbonisering og motstandsdyktighet, samt tilnærminger som gir framgang på tvers av ulike sektorer.

- Enighet om rask utfasing av fossilt brensel, i en prosess hvor rike land går foran, som omfatter både kull, olje og gass og hvor alternativene fremheves, inkludert fornybar energi, energieffektivitet og naturvern. Metodene for utslippskutt må ikke omfatte farlige, skadelige og tvilsomme klimaløsninger.
- Enighet om et utslippsmål for 2035 i tråd med 1,5 gradersmålet og Parisavtalen, som beregnes av IPCC, slik at nye NDCer som skal meldes inn da har noe å måles opp mot.
- Prinsipper som rettferdighet, rettferdighet på tvers av generasjoner og miljøintegritet.

For tilpasning bør resultatene av prosessen innebære:

- En analyse av årsakene til at klimatilpasningen har vært mangelfull og identifisering av hva som må gjøres for å øke utviklingslandenes evne og mulighet til å igangsette tilpasningstiltak.
- En anerkjennelse av urfolks- og lokalsamfunns kunnskap og erfaringer med nasjonale tilpasningsplaner (NAP).
- En styrket beskyttelse av naturmangfold og økosystemer for å sikre bedre tilpasning og styrket motstandskraft mot klimaendringene. Økt finansiering av naturvern er nødvendig.
- Økosystemer og naturmangfold må få en styrket status og oppmerksomhet i UNFCCC.
- En sikring av behovene for støtte til tap og skade til utviklingsland, land og grupper i sårbare situasjoner. En anbefaling av hvordan behovene kan møtes i tråd med rettigheter og rettferdighet.

Utslippskutt, energiomstilling og forbruk

Norge kan bidra til at verden kutter utslipp i tråd med det vitenskapen sier vi trenger. Dette må skje i alle sektorer og gjennom mer ambisiøst internasjonalt samarbeid og opptrapping av tiltak hjemme, særlig i olje- og gassindustrien. Som et rikt land som tradisjonelt setter bistand og internasjonalt samarbeid høyt, men også som storeksportør av olje og gass, vil alt Norge gjør sende signaler til resten av verden. Vi må vise at vi er en del av løsningen, ikke problemet.

Nytt og viktig arbeidsprogram for utslippsreduksjoner

Utslippskutt (*mitigation*) er sjelden på agendaen i UNFCCC, noe som ble endret på gjennom flere gode vedtak i Glasgow. Nå må det sikres at arbeidsprogrammet for rask opptrapping og iverksettelse av utslippskutt (*mitigation work programme, MWP*) operasjonaliseres og iverksettes på COP27. En spent geopolitisk situasjon må ikke forhindre dette.

Russlands krig i Ukraina, energikrise, matvarekrise, tilspissing mellom USA og Kina, mindre klimavennlige regjeringer i land som Storbritannia og Italia, og mindre oppmerksomhet på klimasaken, gir grunn til bekymring for utfallet av COP27. Det gir uheldige signaler om *backsliding* når rike land svekker egen energiomstilling ved å søke nye leverandører av

fossile brennstoff, heller enn å trappe opp omstillingen til fornybar energi. Dette vil påvirke både hvordan det forhandles og hva resultatene blir i Sharm El-Sheikh.

ForUM mener at:

- MWP bør vare minst til 2030.
- MWP må starte oppfølgingen av energiomstillingsvedtaket fra Glasgow (1/CP.26 paragraf 20), som ber verdens land fase ned kullkraft uten renseteknologi og fase ut ineffektive fossilsubsidier. Vedtaket bør utvides til å også dekke olje og gass.
- MWP må sette søkelys på ekte og konkrete løsninger for å skalere opp ren energi og energieffektivisering, og for å umiddelbart bevege oss mot en rettferdig utfasing av alle fossile brennstoff, og bør ikke omhandle falske og midlertidige løsninger, som bruken av gass som en «bro».
- MWP må vurdere effekten av de mange sektorinitiativene som ble lansert i Glasgow og i Glasgow Climate Pact, som Global Methane Pledge, Powering Past Coal Alliance, og bør dessuten ha som ambisjon å bidra til nye initiativ og samarbeid om både fossil og fornybar energi, hvor både land og ikke-statlige aktører er med.
- MWP bør undersøke hvordan betingede mål for utslippskutt i utviklingslands NDCer kan gjennomføres med pengestøtte, teknologi og kapasitetsbygging.
- Rundbordmøtene for ministre som ble vedtatt i Glasgow bør fungere som politiske kontrollpunkt for styrking og iverksettelse nasjonale mål, sektorvise tiltak og sektorinitiativ.
- Partene må be IPCC lage et utslippsscenario for 2035, kompatibelt med 1,5 °C. Dette fordi neste runde med nasjonale klimamål skal gjelde for 2035.
- MWP må opprettholde søkelyset på utslippsreduksjoner, siden UNFCCC ikke har mange prosesser som fokuserer spesifikt og eksplisitt på dette.

Utfasing av den norske olje- og gassindustrien

Det råder ingen tvil om at menneskehetens bruk av olje, kull og gass er hovedårsaken til klimakrisa. Dette ledet FNs generalsekretær António Guterres til å si at “å investere i fossil energi og infrastruktur er moralsk og økonomisk galskap”, da siste delrapport fra IPCC om utslippsreduksjon, opptak og virkemidler ble lansert.

Norge har som mål å kutte egne utslipp med 55 prosent innen 2030 på tvers av alle sektorer. I 2021 hadde vi kuttet 4.5 prosent siden 1990, hvorav mye av reduksjonen skyldes elektrifisering av sokkelen. I samme år økte olje- og gassproduksjonen, hvor det meste av utslippene tas utenlands og derfor ikke regnes med i Norges utslipp. Utslippene økte også i sektorer som industri, jordbruk, veitrafikk og gass ([Energi og klima 2021](#)). [OECDs gjennomgang av norsk miljøpolitikk fra april 2022](#) anbefaler at også Norges eksport vurderes som en del av våre samlede utslipp, samt at det lages en plan for utfasing av subsidieringen av oljenæringen. Det er ingen tvil om at olje- og gassektoren må stilles til ansvar, all den tid den gjør Norge til verdens sjuende største eksportør av utslipp. Samtidig må det selvsagt også kuttes i alle andre sektorer.

Rike land som har tjent gode penger på olje og gass må ta sin del av utfasingen av fossile brennstoff. Det kan ikke overlates til de i hovedsak fattigere landene som bruker kull og som derfor berøres av nedfatingsvedtaket fra COP26. Dessverre synes det motsatte å skje: [I løpet av de siste 10 årene har den norske regjeringen tildelt like mange letelisenser \(700\) som de 47 årene før](#), noe som gjør Norge til Europas mest aggressive utforsker. Fra 2012 til 2021 åpnet nye lisenser utstedt av Norge for 2,8 milliarder fat nye olje- og gassressurser for potensiell utvinning, nesten 3,5 ganger mer enn Europas nest største produsent, Storbritannia. Dette er galskapen Guterres sikter til.

[Dagens Næringsliv](#) avslørte i september at Norge og EU skal inngå en ny “grønn” industriavtale, for lansering på COP27. Den skal etter signede inneholde formuleringer om at “EU støtter at Norge fortsetter å lete og investere for å sikre olje og gass til det europeiske markedet”. Dette er ikke i tråd med EUs egne klimaambisjoner, eller IPCC og IEAs anbefalinger. Det er allerede blitt funnet mer olje og gass enn verden kan forbrenne hvis vi vil nå Parisavtalens mål og unngå katastrofe klimaendringer. Norge kan ikke bruke energikrisen i Europa til å få EU med på fortsatt oljeleting. DNs avsløring har allerede [skapt reaksjoner](#) fra ukrainske og internasjonale organisasjoner, som ber Norge og EU om ikke å inkludere olje og gass i en eventuell avtale.

ForUM mener at Norge i samsvar med IPCC-rapporten må:

- Starte jobben med nedfasing og rettferdig omstilling hjemme nå, inkludert ved å ikke godkjenne plan for utvikling og drift for Wistingfeltet.
- Ikke inkludere olje og gass i en eventuell grønn industriavtale med EU.
- Sikre at tiltakene for å kutte utslipp fra fossilt brensel står i samsvar med veksten i utslipp og behovet for utslippskutt for å holde verden innenfor 1,5-gradersmålet.
- Handle i samsvar med kunnskapen om at fortsatt installasjon av infrastruktur for olje, kull og gass låser oss til ytterligere klimagassutslipp. En begrensning av global oppvarming til 2 °C eller lavere medfører at store mengder fossilt brensel må forbli i bakken, og målet om 1,5 °C gjør dette bare mer prekært.
- Jobbe for at olje og gass kommer på agendaen i UNFCCC. Det vil være lettere å få fortgang på iverksettelsen av vedtaket om energiomstilling fra Glasgow, dersom land som eksporterer olje og gass erkjenner at “transition towards low-emission energy systems” ikke kun handler om å omstille seg vekk fra kull, men også fra olje og gass. I tillegg til arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner, er det relevant å diskutere kull, olje og gass i blant annet Global stocktake.

Forbruk i tråd med 1,5 gradersmålet

IPCC er tydelig i sitt budskap om at dersom vi skal lykkes med klimamålene må klimaomstilling utvides fra et produksjons- og teknologiorientert fokus til å inkludere etterspørsel og forbruk. I tillegg påpeker de at vi har størst mulighet til å nå målene dersom vi samtidig lykkes med omfordeling til et mer rettferdig fordelt forbruk globalt. [Karbonbudsjettanalyser fra IPCC](#) viser at for å begrense global oppvarming til 1,5 °C må vi redusere de globale utslippene til under tre tonn CO₂ per person innen 2030.

OECDs nevnte gjennomgang av norsk miljøpolitikk, kritiserer det norske forbruket. Vi har et av verdens høyeste materialforbruk og har ikke gjort nok for å omstille forbruket. Nordmenn har et klimafotavtrykk på over 11 tonn CO₂ per person. En forbruksbasert klimapolitikk vil være et effektivt verktøy til global omstilling. Det er landene med høyest utslipp per innbygger som har størst potensial til å sikre utslippskutt og sette i gang en global rettferdig omstilling, og som bør lede an.

ForUM mener at:

- Norge må starte jobben med en omstilling mot et bærekraftig forbruk i tråd med 1, 5 gradersmålet som vil kreve en reduksjon til ca. 3 tonn CO₂ per person i 2030 og under 1 tonn i 2050.
- Norge må utarbeide et tverrpolitisk mål om å kutte forbruksbaserte utslipp mot 2030 og 2050.
- Norge må løfte fram IPCCs funn og anbefalinger om etterspørsel- eller forbruksbasert klimapolitikk i UNFCCC, inkludert i arbeidsprogrammet for utslippsreduksjoner, og selv påta seg forpliktelser her.

Det nye globale finansieringsmålet

En rettferdig klimafinansiering er viktig for at Parisavtalens mål skal nås. Norge må bidra ut fra våre historiske utslipp og store økonomiske kapasitet. Det gjør ikke Norge i dag, og norsk klimafinansiering må dobles flere ganger før vi innfrir vår rettmessige andel av den globale klimafinansieringen som trengs.

Klimafinansiering må ikke gå på bekostning av annen bistand, men komme i tillegg bistandsmidlene samt styrke effekten av disse. En stadig større andel av lands bistandsbudsjetter går til klimafinansiering, mens bistandens kjerne er fattigdomsreduksjon og nødhjelp. På visse områder, som f.eks. klimarobust jordbruk, er det opplagt overlapp mellom fattigdomsreduksjon og klimatiltak. De minst utviklede landene har fortsatt behov for støtte til pandemirespons, helse, utdanning, sivilsamfunn, minerydding, likestilling, menneskerettigheter og mye mer.

ForUM mener at:

- Begrepet «ny og addisjonell» bør tydeliggjøres og være en del av det nye klimafinansieringsmålet.
- Det må utarbeides en felles definisjon av klimafinansiering i FN, ettersom det i dag ikke finnes en slik felles definisjon.
- Alle tre områder for finansiering (utslippskutt, tilpasning og tap og skade) må dekkes med separate delmål i det nye målet, som i hovedsak bør innfris av tilskudd («grants»).
- Klimafinansiering må utgjøre en reell støtte. Penger som skal betales tilbake med renter, kan ikke sies å utgjøre dette. Derfor trengs et eget delmål for tilskudd.

Mobilisert privat støtte og ikke-konsesjonelle strømmer (som markedslån) kan fanges opp i ytterligere tilleggsmål.

- Parisavtalens artikkel 9 om klimafinansiering bør behandles separat fra artikkel 2.1.c om finansstrømmer. Det er alle parters ansvar å tilpasse sine finansstrømmer til lavutslippsutvikling, mens det er industrialiserte lands ansvar å mobilisere klimafinansiering.
- Å tilpasse globale finansstrømmer til Parisavtalen krever at pengestrømmene til en lavutslipps- og klimarobust omstilling øker, og at subsidier og støtte til fossile brensler reduseres. Norge har en viktig rolle å spille på begge.
- Finansieringsmålene bør revideres regelmessig basert på data samlet gjennom behovsvurderinger og Global Stocktake.
- Behovet for klimafinansiering øker raskt og erfaring viser at vi til nå ikke har vært i stand til å mobilisere tilstrekkelig offentlig klimafinansiering. Partene må derfor bli enige om å styrke arbeidet med innovativ finansiering.
- Klimafinansiering må innrettes slik at den også når, og støtter opp om grupper i spesielt sårbare situasjoner, kvinner, urfolk, barn og mennesker med funksjonsnedsettelse.

Klimatilpasning og det globale målet på tilpasning

IPCCs andre delrapport om virkninger, klimatilpasning og sårbarhet viser at det haster enda mer enn antatt med tilpasningstiltak som kan forhindre store skader, død og lidelse. Global oppvarming på mer enn 1,5 °C vil øke faren for komplekse klimaødeleggelser og medføre sammensatt risiko for mennesker og natur. Vi vil særlig trekke fram to forhold som er viktige for å sikre tilstrekkelig tilpasning: finansiering og iverksettelse av det globale målet på tilpasning (GGA).

Doblingen av finansiering til tilpasning som ble vedtatt i Glasgow er kjærkommen, men ikke tilstrekkelig til å nå en andel på 50%, ettersom andelen på verdensbasis i 2021 kun var 9 prosent. Norges andel har vært på rundt 20 prosent. Andelen som går til klimatilpasning, må derfor styrkes fra både Norge og andre land.

Det globale målet for tilpasning (GGA) vil kunne bli et svært viktig verktøy for å sikre tilstrekkelig tilpasning til de klimaendringene vi ikke lenger kan unngå. FN-landene må derfor enes om hvordan målet for tilpasning skal defineres og operasjonaliseres og hvordan framgang skal måles.

ForUM mener at:

- Workshopene som skjer som en del av Glasgow-Sharm-el-Sheikh Work Programme on the Global Goal on Adaptation (GlaSS), bør resultere i konkrete tilpasningstiltak og finansiering, for å sikre framgang for GGA.
- Regelverket for GGA må sikre at finansiering til tilpasning ikke brukes som pressmiddel for å fremme giverlandenes egne næringsinteresser.

- Tilpasningsarbeidet må være i tråd med folkeretten. Potensielt negative effekter av lands innenlandske tilpasning på andre land må identifiseres, adresseres og sees i sammenheng.
- Klimatilpasningstiltak må ikke øke ulikhetene i og mellom land og tilpasningsplanene må prioritere de gruppene i mest sårbare situasjoner.
- UNFCCC må sikre at behovene til utviklingsland ivaretas i prosessen med å videreutvikle og iverksette GGA og nasjonale tilpasningsplaner.
- For å sikre at GlaSS leverer på intensjonen som vedtatt i Glasgow, bør programmets formål også omhandle deltakende og lokalt drevet utforming av tilpasningsplaner, kapasitetsbygging og erfaringsdeling for økosystembaserte og lokalt drevne tilpasningstiltak.
- Kvalitative metoder for innhenting av lokal kunnskap og kunnskap fra ulike grupper i befolkningen må vektas godt i GGA, slik at tilpasningstiltakene er tilpasset lokale forhold, slik IPCCs andre delrapport vektlegger.
- COP27-vedtak om GGA bør nevne nasjonale mekanismer som kan sikre lokale aktører tilgang på klimafinansiering. Per i dag er tilgangen på klimamidler svært begrenset grunnet byråkrati og krav som få lokale aktører oppfyller.
- Det bør settes av støtte til land som har behov for finansiell, kapasitetsmessig og teknisk støtte til å utforme sine nasjonale tilpasningsplaner.
- Det er viktig å utvikle enkle og tilgjengelige mekanismer for monitorering og evaluering under GGA, slik at lokale aktører kan bidra og følge med.
- Det må sikres en sterk styring, evaluering og kunnskapsutvikling for å gjøre tilpasning målbart på ulike geografiske nivåer.

Tap og skade

Klimaendringene fører med seg store og ugjenopprettelige ødeleggelser for mennesker, dyr, natur og lokalsamfunn. Ettersom det internasjonale samfunnet ikke har klart å kutte tilstrekkelig med utslipp og stoppe klimaendringene, er det svært viktig at tap og skade får en sentral plass i forhandlingene på COP27. For å levere på Parisavtalen og klimakonvensjonen, er vi avhengige av at finansieringen og støtten til tap og skade er ny og addisjonell, og behovsbasert.

Danmark har nylig annonsert støtte til tap og skade på 100 millioner DKK, og er dermed det første selvstendige landet som gjør det, etter Skottlands bidrag i 2021. Vi oppfordrer Norge på det sterkeste å følge deres initiativ. Det finnes knapt noe sterkere signal rike land kan sende til fattige land om at vi forstår deres utfordringer og ønske å være en del av løsningen.

Santiago-nettverket for tap og skade

Santiago-nettverket for tap og skade (SNLD) ble etablert for å styrke arbeidet til Warszawa-mekanismen for tap og skade (WIM). På COP26 ble partene enige om nettverkets funksjoner, bl.a. teknisk assistanse til og innsats for å avverge, minimere og adressere tap og skade.

Til tross for alle parters ønske om fremskritt i operasjonaliseringen av SNLD, var det store uenigheter på mellommøtet SB56 i juni 2022 mellom det globale sør og det globale nord om strukturen, styringen og omfanget til nettverket. Flere utviklingsland frykter at det globale nord ikke ønsker et omfattende SNLD, og ikke svare på de enorme behovene på bakken for teknisk og finansiell støtte til tap og skade. Flere utviklingsland pekte på behovet for et rådgivende styre tilsluttet SNLD, separat fra ExCom, ettersom ExCom ikke har tilstrekkelig kapasitet til å gjennomføre funksjonene det er behov for.

ForUM mener at:

- Norge må arbeide for fremgang og operasjonalisering av nettverket så raskt som mulig, men ikke på bekostning av en sterk og fungerende struktur
- Norge må arbeide for et sterkt SNLD, med god kapasitet til å jobbe med katastrofer, økonomiske og ikke-økonomiske tap og klimarelatert fordrivelse av mennesker.
- SNLD må ha transparent styring, og en tydelig strategi og arbeidsplan, slik at det kan holdes ansvarlig for sitt arbeid og fremgang.
- SNLD må ha et sterkt fokus på lokal forankring gjennom planlegging og beslutningstaking som inkluderer lokalsamfunn, og særlig gruppene i de mest sårbare situasjonene som blir hardest rammet av tap og skade.
- Ikke-statlige organisasjoner bør inkluderes i SNLD ettersom de har mye praktisk erfaring, og ofte har tilgang til marginaliserte grupper og bred erfaring med å bygge broer mellom grasrota og internasjonale og statlige aktører.
- SNLD må sikres nødvendig finansiering for drift. Norge bør sette av midler til å støtte dette.

Finansieringsløsninger for tap og skade

COP26 førte til etableringen av Glasgow-dialogen, som skulle ta for seg finansiering av tap og skade. Under Glasgow-dialogen på SB56 kom det tydelig frem fra utsatte land at dagens finansieringsmekanismer er utilstrekkelige for å imøtekomme utfordringene skissert i IPCCs sjette delrapport. Flere utviklingsland ønsker en ny finansieringsmekanisme under klimakonvensjonen som sikrer tilgjengelig og tilstrekkelig finansiering til tap og skade. Det finnes finansieringsordninger i dag som i ulik grad kan bistå til tap og skade, og som burde styrkes, men disse samsvarer ikke med behovet og utfordringene som ble skissert på SB56. Her kom det bl.a. tydelig frem at det er et stort gap i støtte til slow-onset events og ikke-økonomiske tap. Samtidig risikerer man med flere av dagens finansieringsordninger at land som allerede er i sårbare situasjoner kan ende opp med stor gjeld for å kunne betale for tap og skade.

Veien videre for Glasgow-dialogen og finansiering for tap og skade er mye diskutert, men det er viktig at agendapunktet "Matters related to funding arrangements for addressing loss and damage" blir på agendaen. Dette er viktig for å kunne diskutere løsninger som fungerer og er tilgjengelige for landene som allerede erfarer tap og skade og har mest kunnskap om egne behov.

Dialogen på SB56 minnet oss også på at i-land må ta sitt historiske og økonomiske ansvar knyttet til tap og skade, for å sikre fremgang på *andre* tema som må til for å nå målene i Parisavtalen, som utslippsreduksjoner og tilpasning. Sånn det er i dag, står framgang på de ulike feltene i veien for hverandre, og ofte er finansiering nøkkelen. Det er viktig at Norge er mer proaktive enn tidligere, og bidrar til konstruktive løsninger.

ForUM mener at:

- Norge har et historisk ansvar for tap og skade forårsaket av klimaendringene og må bidra til etableringen av rettferdige finansieringsordninger
- Finansieringsordningene må være tilgjengelige og tilpasset behovene som blir skissert fra landene som erfarer og kommer til å erfare tap og skade forårsaket av klimaendringene. Finansieringsordningene kan ikke basere seg på lån som fører til ytterligere gjeldsproblemer, og støtten kan ikke omdirigeres fra humanitær bistand.
- Norge må bidra med finansiering til tap og skade. Finansieringen må være ny og addisjonell, og ikke trekkes fra bistandsbudsjettet eller annen klimatilpasning.
- Norge må arbeide for at agendapunktet «matters relating to funding arrangements for addressing loss and damage» forblir på COP- og CMA-agendaen, og sikre framgang i forhandlingene som diskuterer finansieringsløsninger basert på utviklingslandenes ønsker og behov.

Landbruk og matsikkerhet

Landbruket står for omkring en tredjedel av verdens klimagassutslipp. Bønder rammes hardt av klimaendringene, samtidig som behovet for tilpasning og annen bistand til jordbruket øker. Landbruket er en viktig del av løsningen på klimaendringene, naturkrisen og for matsikkerheten og bør være en del av klimaforhandlingene også fremover.

Koronivia Joint Work on Agriculture (KJWA) som ble startet i 2017, er i ferd med å avsluttes. På COP27 skal det utarbeides en tekst som rapporterer om hele arbeidet med KJWA. På SB56 ble det laget et utkast som kan brukes som grunnlag for dette. I og med at det planlagte løpet avsluttes, er det også forventet diskusjoner om veien videre.

ForUM mener at:

- Norge må ta internasjonalt lederskap og fremme en samstemt politikk for bærekraftige og rettferdige matsystemer, som reduserer klimagassutslippene og sikrer natur. Dette må gjøres i samarbeid med småbønder, fiskere og lokale partnere.
- Norge må jobbe for at landbruket fremdeles får en plass i klimaforhandlingene.
- Tiltak som ivaretar behovene til småskalaprodusenter, kvinner, barn og ungdom og marginaliserte grupper, må sikres og styrkes.
- Det er behov for økt finansiering til klimatilpasning i landbruket. Det bør settes klare rammer og et klart mål for dette. Norge bør øke finansieringen til klimatilpasning i landbruket, uten å redusere annen bistand.
- KJWA må resultere i politikkutforming og vedtak som bidrar til omstilling til mer agroøkologisk landbruk.

- KJWA må anbefale lavest mulig andel klimagassutslipp i husdyrsektoren, spesielt innen storskala industrialisert husdyrhold. Her må det imidlertid skilles mellom de ulike typene husdyrhold som finnes i verden.
- Landbrukspolitikken må inkludere en kjønnsdimensjon og ta hensyn til urfolk.
- Det bør ikke innføres offsettings-mekanismer i landbruket basert på karbon lagret i jord.
- En rettferdig omstilling til et agroøkologisk og bærekraftig husdyrhold, som ivaretar menneskerettigheter, dyrerettigheter og miljø er nødvendig.
- Menneskerettigheter, inkludert retten til mat og bønderes rettigheter, må være sentrale i vedtak og praksis knyttet til mat og landbruk.
- Den neste fasen av KJWA må føre til diskusjoner og anbefalinger om agroøkologi, kjønn- og likestillingsforhold (såkalt “gender responsiveness”), matsvinn og finansiering til klimatilpasning.

Naturbaserte løsninger

Naturbaserte løsninger er sentrale for tilpasning, utslippsreduksjoner, opprettholdelse av sterke økosystemer og for verdens matsikkerhet. På COP26 var naturbaserte løsninger og naturlig karbonlagring sentrale tema i forbindelse med tilpasning.

Naturbaserte løsninger og naturlig karbonlagring er ikke noe nytt. REDD-programmet har vært et sentralt virkemiddel for å sikre opptak av CO₂ i skog, redusere avskoging og sikre bærekraftig landbruk fra 2008. Norge har vært den største bidragsyteren til REDD. Naturbaserte løsninger vil antageligvis bli et sentralt tema også i kommende UNFCCC-forhandlinger. ForUM ønsker derfor å uttrykke våre grunnleggende standpunkter her, selv om temaet ikke er direkte relevant for COP27.

ForUM mener at:

- Naturbaserte løsninger ikke må anses som et alternativ til å kutte i klimagasser, men komme som et tillegg.
- Tiltak som kutter utslipp av klimagasser, eller binder karbon og samtidig styrker naturen må prioriteres, mens tiltak for å bekjempe klimaendringer, men som samtidig bidrar til naturødeleggelser, må unngås.
- Bygging av infrastruktur i intakt natur må unngås. Der hvor slike prosjekter er nødvendige, må erstatningsprinsipper benyttes.
- Klimatilpasningstiltak må utføres på en slik måte at de ikke går på bekostning av arter, habitater og økosystemer, men heller ivaretar dem.
- Den norske regnskogsatsingen, Norges største internasjonale natursatsning, må styrkes.